

NIKİTA YAKOVLEVIÇ BIÇURİN*

A. E. GORSKOV

Çeviren: Albina KIRAN**

Nikita Yakovleviç Biçurin 9 Eylül 1777 yılında Şemşer'deki (şimdiki Çuvaşistan Cumhuriyeti'nin Şupaşkar ilçesi) diyakoz Yakov Danilov'un ailesinde dünyaya gelmiştir.

Yakov Danilov'un babası D. Semenov, Çuvaş din adamı idi. Eskiden Şomoş köyündeki (şimdi Çuvaşistan Cumhuriyeti'nin Şupaşkar ilçesi) kilisede mukaddes eşya muhafızı olarak çalışmıştır. 1764 yılında Şemşer'deki kiliseye papaz tayin edilmiştir. Ninika Biçurin'in dedesi burada 1792 yılına kadar çalışmıştır. 1796 yılında Şönerpuş (şimdi Çuvaşistan Cumhuriyeti'nin Sentervorri ilçesi) bölgesinde vefat etmiştir.

1779 yılında Danilov ailesi Şönerpuş bölgesine yerleşir. Aile reisi de ikinci papaz olarak çalışmaya başlar. Çalıştığı kilisenin birinci papazı Pyotr Prokop'yev Çuvaş köylüsüne çok baskı yapmıştır. Köylüleri dövmeyi, onların paralarını almayı âdet hâline getirmiştir. Yakov Danilov ise onunla kıyaslandığında biraz daha iyi kalplidir. Bundan dolayı köylü onu daha çok sevmiştir. Bu durum, birinci papazı sinirlendirmiştir. Papaz, Biçurin'in babasıyla sık sık kavga etmiş ve ondan nefret etmeye başlamıştır. 2 Ağustos 1974 tarihinde bu kötü adam, uyurken Danilov'un parmaklarını balta ile kesmiştir.

Biçurin çocukluğundan itibaren dürüstlüğü ve iyiliğin ne olduğunu bilecek yetiştirilmiştir. Zavallılığı ve büyüklere dalkavukluk yapmayı hiç sevmemiştir. Bu özellikleri daha sonra ona hayatta zorluklar getirmiştir. Müstakbel araştırmacı Çuvaşça konuşarak yetiştirilmiştir. Memleketteki tüm şiirlerini, şarkılarını, gelenek ve göreneklerini öğrenmiştir. 1786 yılında Nikita okumaya gönderilir. N. Şçukin tarafından yazılmış biyografisine göre, N. Biçurin önce Söve şehrindeki müzik okulunda eğitim görmüştür. Sonra Kazan'daki din okuluna nakledilmiştir. 1790 yılında Latin dili sınıfında, 1793 yılında da belagat ilmi sınıfında okuduğu bilinmektedir. Öğretmen okulunda okuyan gencin durumunu o dönemdeki eğitim raporları kâğıtlarından öğrenmek mümkündür. Nikita Piçurinski (o zamanlar

* Revolyutsiçenhi Çıvaş Literatur, A. E. Gorskov, Çıvaş kineke istadel'stvi, Şupaşkar, 1989, s. 64-70

** Öğr. Gör. Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü albinakiran@gmail.com

soyadı böyle idi) soyadı karşısına “otličnogo ponatiya” (anlaması mükemmel), “ponatiya prevoshodnogo” (anlama fevkalade) ibareleri yazılmıştır.

1797 yılında Kazan öğretmen okulu akademiye dönüşür. İki yıl daha okuduktan sonra N. Y. Biçurin akademiden mezun olur ve aynı akademide hocalığa başlar. 1800 yılında gramer dersi okutulan sınıfa verilir. Aynı yılın 18 Temmuzunda yani 23 yaşında öğretmen rahip olur.

Biçurin’in neden rahip olduğu bugüne kadar bilinmemektedir. Bazıların bunun sebebinin karşılıksız aşk, bazıları da şöhret hırsı olduğunu söylerler. Doğrusunu tespit etmek içinse dönemin tüm vakalarını hesaba katmamız gerekmektedir.

Yakov Danilov ailesi XVIII yüzyılın sonunda sıkıntı içinde yaşamıştır. 1794 yılında evin reisi sol el parmaklardan yoksun kalır. 1796 yılında babası, bir yıl sonra da eşi vefat eder. 1769 yılında Şupaşkar’daki Troitsk manastırında rahipliğe başlar. Yuvasının dağılması akademiden mezun olan Nikita Biçurin’i çok düşündürmüştür. Bu sıkıntılı dönemde Biçurin’in önünde iki yolu vardı: Ya babasının yerine köy papazı olacaktı ya da akademide kalacaktı. Köye giderse geleceğinin parlak olmayacağını, para konusunda da darlık çekeceğini biliyordu. O dönemde hazırlık sınıfı öğretmenlerinin maaşı az değildi (220 ruble). Rahip olursa bu paranın yanına daha 120 ruble eklenecekti.

Yuvasının dağılması ve geçim derdi Biçurin’in akademide kalmasını sebep olmuştur. Köyündeki papazlık görevinden daha fazla çalışabileceğine, karşısına doğru dürüst bir iş karşısına çıkacağına yürekten inanmıştır.

Rahiplik Biçurin’in bu yoldaki ikinci büyük adımıdır. O dönemde Sil’vestr Lebedinski, Ksenofont Troyepol’skiy ve Antoni Sokolov onun örnek aldığı kişiler idi. Lebedinski 1797 yılında akademi rektörü olmuştur. İki yıl sonra da piskopos olmuştur. Troyepol’ski 1798 yılında rahip olmuş ve altı ay sonra akademi rektörü, beş ay sonra da piskopos olmuştur. Biçurin ile arkadaş olan Sokolov da rahip olduktan sonra büyük mevki sahibi olmuştur. 20 Ağustos 1799 yılında arşimandrit, beş ay sonra da akademi rektörü olmuştur. Biçurin rahip olmadan önce bunları muhakkak hesaba katmıştır. Yine de para veya ün için rahip olmamıştır. Kişiliği ve mizacı onu hayatta daha geniş, daha anlamlı ve daha da büyük işler yapmaya zorlamıştır. Dünyada doğruluğu öne çıkarmak için büyük makam sahibi olmanın çok önemli olduğunu düşünmüştür. Piskopos olarak P. Prokop’ev gibi papazlarla mücadele etmeyi hayal etmiştir. Halka okuma yazmayı öğretmeyi hedeflemiştir. İrkutsk Ruhban Mektebinin rektörü seçildiğinde (1802) genç arşimandritin sağlam bir sistem kurmaya başlaması tesadüfi değildir.

Biçurin’in kaderi hayattaki amaçları ve hedeflerinden ibarettir. Sadece kendi ünü için yaşayan birisi için dürüstlük ve aydınlanma bir anlam ifade et-

mez. Halk için mücadele eden kişi ise mücadeleye odaklanması, eski âdetleri yıkıp dürüstlük ile şerefi öne çıkarması, en önemlisi ise izzet ve şerefini yitirmemesi gerekiyordu. Böyle insanlar rahip ideolojisinden uzak olmuşlardır. Bu çelişki rahip İakinif'in din adamları arasında yükselmesini engellemiştir. Nitekim Biçurin'i, odasında kız besliyor iftirası sonucu Tobolsk hapisanesine gönderirler. Bu şehirde aynı dönemde Avvakum Başpapazı A. N. Radişçev sürgün hayatı yaşamıştır.

Bu olaydan sonra itibaren arşimandrit İakinif hayal kırıklığı içinde yaşamıştır. Biçurin'in yalancıların, iftiracıların ve dalkavukların şerrinden korunması gerekiyordu. Allah'tan onu babası gibi seven Biçurin'in öğretmeni Amvrozi, o dönemde Sinodra çalışıyordu. Amvrozi bu başarılı ve kibirli rahibe acıyarak yardım eder. Arşimandrit unvanını iade ederek onu Çin'e giden heyetin başkanı yapar.

Bu yıl Biçurin için bilime yönelik yıl olur. Biçurin 1807 yılından 1821 yılına kadar Pekin'de yaşar. Çinceyi öğrenir. Birçok ilmî yazıyı Rusçaya çevirir. Petersburg'a dönünce de bu çevirileri peyderpey yayımlar. Lakin yaptıkları Sinod tarafından pek takdir görmez. Sinod iftiracılar inanarak onu yine hapse (bu sefer Valaam manastırı) gönderir. Bu kez kudretini kaybetmeyen, idarecilere dalkavukluk yapmayı sevmeyen ne İakinif Amvrozi ne de Golitsın ona yardım edebilmiştir. Rahiplikten ayrılmış, tamamen bilimle uğraşmak isteyen edebiyatçı ve araştırmacı için Çar bizzat araya girer ve Biçurin'e "Aleksandro-Nevski Erkek Manastırında kalacağını ve rahiplikten ayrıldığını belirten bir belge verir. Çar I. Nikolay'ın çok korktuğu Dekabristlerle' Biçurin'in dost olduğunu da muhakkak biliyordur.

Ünlü vatandaşımız bu yıllarda N. Bestujen adlı Dekabrist ile de Rus şairi A. Puşkin ile de arkadaş olmuştur. Bunların dışında İ. Krilov, N. Nadejdin, V. Odoyevski, N. Polevoy, M. Pogodin, V. Grigor'yev ve diğer ünlü Rus aydınlarıyla iletişim içerisinde olmuştur. Çalışmalarında halkların dostluğuna vurgu yapmıştır. Asya halklarının kültürünün Avrupa halklarının kültüründen geri olmadığını kanıtlamıştır. 17 Ekim 1844 yılında M. Pogodin'e yazdığı mektupta şöyle der: "Bilimden uzak olanlar bilmediklerini utanmadan küstahça biliyorlarmış gibi yaparlar. Paris'ten Çince bilen bir profesör gelmişti. Kendilerini Çince kitaplarının haczetmesini istendiğinde hemen itiraz etmiş. Bu zat akademi üyesidir ve dersleri Gürcüce, Ermenice anlatmaktadır. Bir de Petersburg'da doğuştan Gürcü ve Ermeni olan, üniversitede heyet oluşturan görevliler vardır." Aynı şekilde hasmı olan Y. Klaprot'a Çin ve Çuvaş dillerini araştırmaya başladığı için eleştirmiştir. Bu dilleri bilmeden araştırmanın imkânsız olduğunu vurgulamıştır. Kendi-

¹ 14 Aralık 1825'de başarısızlıkla sonuçlanan Devrime katılanlar. (Çevirmenin Notu)

si Çuvaşça ve Rusça dışında Çince, Moğolca, Fransızca, Antik Yunanca, Latince iyi derecede, diğer dilleri de anlayacak seviyede biliyordu.

Bu dünyaca ünlü, unutulmuş ve hasta rahip 11.04.1853 tarihinde vefat etmiştir.

N. Y. Biçurin'in yazma yeteneği ilk olarak şiirle ortaya çıkar. 1795 yılında "N. Piçurinski" müstearı ile Rusça "Rüya" ve Antik Yunanca "Şarkı" adlı odaları² besteler. Aynı zamanda Çuvaşça oda da yazar. Çuvaşça odaları öğretmeni episkop Amvrozi adına yazmıştır.

İlk Çuvaşça odaları 18. asrın altmışlı yıllarında yazdığını belirtmiştik. Asrın sonuna doğru Biçurin bu türde epeyce ilerlemiştir. Oda yazarken bu ya da şu insanı övmek, onun iyi işlerinden bahsetmek gerekli idi. Biçurin'in "Rüya" adlı odasında bu kurallara pek bağlı kalmamıştır. Yazar bu türde daha çok tabiatı anlatmış, istiare sanatını kullanmıştır. Bundan dolayı şiirler daha canlı daha imgesel olmuştur:

Kayboldu apala güzelliği
Kazan'ın nehri kıyısında.
İnce pembe çiçeğin kıvılcımı
Yok artık yaban gülünde.
Ne varsa değişiyor, soluyor,
Kırlar da artık boşalıyor.
Nasıl ki cehennemde hayat
Buradaki bilgi bahçesinde?
Ebediyen güzellikten yoksun kalmadan
Sanki yemyeşil defnedir,
Burada kışa mışa aldırmadan,
Çiçek yetişir evlek evlek.
Gençler neşeli gezer,
İlham perilerden ilham alarak
Çiçek şapkalarını büker,
Kaderini şarkıya döker.

(G. Yumart çevirmiştir.)

Sonra lirik kahraman Yaşlı Adam tipi ile karşılaşır, peşinden cesaret ile yürür:

Yaşlı adamın yol göstererek gelmesiyle
Ben vardım serin ketene.

² Her hangi tarihî olay veya kahraman hakkında yazılan şiir türü. (Çevirmenin Notu)

Güzel bir yer, suyu berrak
Yıldırım hızıyla karşılamayacaksın sen onu.
Yemyeşil dağ tepesi, çalılar,
Sapsarı çiçekli ovalıklar,
Hepten gönlü yükselterek,
Kendine doğru çeker durur.

Biçurin'in iyi bir tasvir ustası olduğu sonradan yazdığı denemelerinden anlaşılmalıdır. Şairin hayali ve imgelerin etki gücü bizleri anında büyüler ve güzellik dünyasına çeker.

Antik Yunanca yazılmış olan "Şarkı" odası bu bakımdan biraz trajiktir. Yine de şair burada da başarılı bir şekil oluşturabilmiştir. Eserde lirik kahramanını ilham perileri ile konuşturmuştur. İlham perileri çobana "Yücelterek şarkı söylerler, altın baş tacı yaparlar onun için."

Onun Çuvaşça yazdığı şiir çok kısırdır ve sadece tek bir kupleden oluşur.

Bugün biz aşağıya doğru bükülüyoruz
Herkesle birlikte sevinçle konuşuyoruz.
Bugün biz pek çok seviniyoruz,
Niyet ederek dünyaya getirmiş senin günün
Sana babacığım, selam vermeye, teşekkür etmeye geliyoruz.
Teşekkür sana baba, bizi okuttuğun için,
Teşekkür sana, bırakmadığın için.
Yaşlanana denk mutlu ol,
Uzun yıl yaşamaktansa sağlıklı ol.

Bu şiir klasik odadan daha çok Çuvaşların dualarını andırmaktadır. O dönem odalarında övmenin önemli rolü olmuşsa, burada ise hayır dua gibi iyi dilekler ön plana çıkmaktadır. Rus nazmında yükselen tarz ile yazılan bu odalar, Çuvaş nazmında hayır duasına yakın yeni bir tür ortaya çıkarmasına yardımcı olmuştur. Bu tarz, o dönem Çuvaş edebiyat dilinden epey uzak olduğu ve yazılı edebiyattaki nazım türleri halk ile edebiyatı türlerinden faydalanıldığı için ortaya çıkmıştır.

Kitapta şairi belirtmemiş olsa da şiirin Biçurin'e ait olduğu kanaatindeyiz. Bunu söylemeye iten sebepler şunlardır: Evvela Amvrosi'nin doğum yılı için Biçurin'in Rusça ve Antik Yunanca şiirler yazdığı bilinmektedir. Aynı şekilde Çuvaşça şiirler de yazmıştır. Bunlar onun nazımda başarılı olduğunu, farklı dilleri iyi şekilde kullandığını (Rahip okulunda okutmuştur.) bizlere göstermektedir. Genç Nikita'nın örnek aldığı birinin yanında bunları uygulamaması düşünülemez. Amvrosi de Çuvaşça yazılmış eserleri beğenmiş, 1800 yılında yayımlanan Çuvaşça kitabını da kendi parası ile bastırmıştır.

Diğer yandan Çuvaşça yazmış şiirleri hem biçim hem de içerikçe “N. Piçurinski” müstearıyla yazılmış odalara benzemektedir. Konu ve biçim benzerliği daha çok Antik Yunanca ve Çuvaşça yazılmış şiirlerde görülmektedir. Biçurin Çuvaşça şiirlerini ababccdd kafiye düzeninde yazmıştır. İlk mısralar da 9 heceden oluşmaktadır. Bu şiirin uzunluğu “Rüya” adlı oda ile aynıdır. Biçurin’in Çuvaşça şiirlerde vezni pek tutturamadığı görülmektedir. Bu da şairin Çuvaşça şiirler yazmaya çok hevesli olmadığını düşündürüyor.

Metnin dili de Biçurin’in yetiştiği bölgenin ağzını hatırlatmaktadır. Şiirde эппир (biz), атте (baba) kelimelerin yanı sıra сол (yol), пол (ol), попе (herkes) şeklindeki kelimeler ve dudaksıl “a” kullandığı görülmektedir. Bunlar da şairin Çuvaşçayı Şupaşkar’ın³ aşağısında, Kuslavkka’nın yukarısındaki köylerden birinde öğrendiğini göstermektedir. Bilindiği üzere Şemper ve Şinerpuş köyleri bu bölgelerde bulunmaktadır. O dönem talebelere sadece ikisi veya üçü şair olarak bilinmektedir. Bunlardan da Çuvaşçayı bilen yalnızca Biçurin’dir. 1795 yılında şair retorik sınıfında okumuştur. Dolayısıyla odaları yazarken heyecan verici imgeleri de şairliğin sırlarını da iyi biliyordu.

Biçurin sadece şair değil aynı zamanda sosyopolitik konuları işleyen bir yazar olarak da bilinmektedir. Mesela seyahat notları Moskova ve Petersburg dergilerinde yayımlanmıştır. Seyahat ederken keskin gözleri sayesinde gördüklerini ingeli, canlı ve ayrıntılı bir biçimde yansıtabilmesi, Biçurin’de çocukluğundan beri var olan ve gelişen bir özelliktir. Bu özellik Çuvaşların psikolojisi ve dünya görüşüne de uygun bir durumdur. Rus bilim tarihinde ün kazanmış olan Biçurin’i biz boşuna ‘Çuvaşların kültür elçisi’ demiyoruz. Rusya’da yaşayan halkların Ekim Devrimi’nden önce bir medeniyetle bütünleşmeleri tarih için önemli olaydır. Ruslara, Mordva halkı patrik Nikon’u, Çuvaş halkı da mimar P. Yegorov’u ve Doğu bilimci N Biçurin’e vermiştir. Bu şahıslar çalışmalarlarıyla Rusya tarihinde önemli bir yere sahip olmuşlardır.

³ Çuvaş Özerk Cumhuriyetinin başkenti.